

KOMUNIKATY–RELACJE

Joanna Wrycza-Bekier

Uniwersytet Gdański

INTERNETOWE FORUM EDUKACYJNE JAKO PROJEKT *BLENDED LEARNING* NA ZAJĘCIACH KULTUROZNAWCZYCH. WYZWANIA, OGRANICZENIA, PERSPEKTYWY

ABSTRACT

This article presents an educational internet forum, which was a part of the *blended learning* project the author led throughout the academic year 2011/2012 parallel to the course *Introduction to the Cultural Studies* at the University of Gdansk. As a result of the project the site <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com> was created by a group of sixty-five Cultural Studies students. Students' task was to take part in two discussions each semester by sharing their opinion on the topic the teacher proposed. In total they left 260 comments on 20 discussion forums. Each discussion forum was closed two days before the next class, so it prepared for the subsequent discussion. The aim of this article is to demonstrate whether participation in online discussion develops the competence necessary to lead a face to face discussion, the key ability that should be improved by humanistic education. Year-round care of the project helped to make many observations that can be used as a guide for teachers who plan to moderate the educational forum. This paper presents examples of discussion topics, analyzes students' comments and proposes methods for moderating internet discussion. The experience gained during the project leads to the conclusion that, although the Internet educational forum solves some of the problems of traditional discussion, it generates another ones. The most serious of them result from

the separation of time and space and lack of natural interaction. As explained by research results and statistics collected after closing the project, the online discussion is more cool, intellectual and less spontaneous. Because of this fact the educational forum threads should be planned as a preparation for written assignment.

Key words:

educational forum, blended learning, Culture Studies, discussion, educational project, wiki site

Dyskusja jest jedną z podstawowych metod nauczania. Umiejętności, które wykształcają się podczas dyskusowania, a więc: formułowanie własnych opinii i polemika z opiniami innych to fundamentalne cechy uczenia się, szczególnie przydatne w kształceniu humanistycznym. Wszystkie te zalety dyskusji ujawniają się pod jednym wszakże warunkiem – wówczas gdy studenci wezmą w niej aktywny udział.

Doświadczenie dydaktyczne pokazuje, że wielu studentów nie angażuje się w dyskusję. Powodem może być nie tylko brak przygotowania, ale i sprawności w werbalizowaniu własnych przemyśleń. Nie bez znaczenia są także czynniki psychologiczne: nieśmiałość, strach przed występowaniem na forum grupy. Nauczyciele akademicki często nagradzają aktywność poprzez przyznawanie dodatkowych punktów czy podwyższanie oceny końcowej. Jednak zwykle istotniejsze kryteria oceny to praca pisemna czy kolokwium. W większości wypadków aktywność jest tylko jednym i zwykle nieobowiązkowym warunkiem zaliczenia. Ci, którzy są przygotowani, a jednocześnie potrafią sprawnie werbalizować swoje przemyślenia, przejmują odpowiedzialność za przebieg dyskusji. Pozostali biorą jedynie bierny udział w zajęciach, czego skutki są bardziej dalekosiężne niż mogłoby się wydawać. Studenci nie potrafią wyrażać własnego zdania, a jedynie referują przeczytane teksty naukowe; w efekcie piszą odtwórcze i szablonowe prace semestralne, a później także dyplomowe.

Czy można przezwyciężyć tę sytuację? Z pomocą przychodzą nowe technologie, dzięki którym dyskusja nie musi toczyć się jedynie w sali lekcyjnej. Aby spośród bogactwa narzędzi internetowych wybrać to najbardziej przydatne, trzeba wykazać się wrażliwością medialną, a więc świadomością, że każde z mediów ze względu na swoją specyfikę nadaje się do innego rodzaju komunikatów¹. Do kształtowania

¹ S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007, s. 245.

umiejętności wyrażania samodzielnej krytycznej opinii najodpowiedniejszym środkiem komunikacji wydaje się forum dyskusyjne.

Celem tego artykułu jest wykazanie, czy udział w dyskusji internetowej wykształca u studentów kompetencje potrzebne do prowadzenia dyskusji twarzą w twarz i czy warto włączyć ją do programu zajęć na studiach humanistycznych. W artykule przedstawiono przykładowe tematy dyskusji, zanalizowano komentarze studentów oraz zaproponowano metody prowadzenia dyskusji. Doświadczenia zebrane podczas projektu prowadzą do wniosku, że choć internetowe forum edukacyjne rozwiązuje niektóre z problemów tradycyjnej dyskusji, to jednak generuje inne. Najważniejsze wynikają z rozdzielenia czasu i przestrzeni oraz braku naturalnej interakcji. Roczna opieka nad projektem pozwoliła poczynić wiele obserwacji, które mogą posłużyć jako wskazówki dla nauczycieli pragnących moderować forum edukacyjne.

1. Opis projektu

Opisane w tym artykule forum dyskusyjne jest częścią większego projektu edukacyjnego, strony typu wiki uruchomionej w serwisie Wikispaces. Projekt ten towarzyszył zajęciom stacjonarnym *Teoretyczne podstawy wiedzy o kulturze*, prowadzonym przez autorkę na I roku kulturoznawstwa Uniwersytetu Gdańskiego. Celem projektu było wykształcenie u studentów umiejętności dyskusowania, przygotowanie ich do aktywnego udziału w zajęciach, a w efekcie końcowym – do egzaminu z przedmiotu *Teoretyczne podstawy wiedzy o kulturze*.

Efektom wspólnej pracy 65-osobowej grupy studentów jest strona internetowa www.wiedzaokulturze.wikispaces.com, która powstawała przez cały rok akademicki 2011/2012. Poszczególne podstrony zostały podporządkowane tematом kolejnych zajęć, a zadaniem studentów było między innymi opublikowanie dwóch komentarzy w semestrze na forach dyskusyjnych². Jako że projekt trwał przez dwa semestry, każdy ze studentów wziął udział w dyskusji czterokrotnie, co daje łącznie 260 komentarzy.

Warunkiem zaliczenia zadania było opublikowanie komentarza do momentu zamknięcia dyskusji, a więc najpóźniej dwa przed zajęciami, na których omawiany miał być dany temat. Dzięki temu dyskusja internetowa przygotowywała i inspirowała do późniejszej dyskusji na zajęciach. Projekt można więc zakwalifikować do

² Projekt został opisany w artykule: J. Wrycza-Bekier, *Strona wiki jako projekt towarzyszący zajęciom kulturoznawczym*, „E-mentor” 2012, nr 4, s. 45–49.

kategorii *blended learning*, będącej mieszaną metodą kształcenia, łączącą tradycyjne nauczanie z aktywnościami prowadzonymi zdalnie. *Blended learning* pozwala na połączenie zalet dwóch modeli: tradycyjnego nauczania i edukacji zdalnej³. Zwykle w ramach projektów *blended learning* studenci wykonują większość zadań zdalnie, a kilka razy w semestrze uczestniczą w zajęciach stacjonarnych. Wówczas mogą skonsultować z wykładowcą zagadnienia, które wydają im się niezrozumiałe. Uczą się we własnym tempie, a jednocześnie korzystają z dobrodziejstw komunikacji twarzą w twarz⁴.

Uczestnicy opisanego w tym artykule projektu spotykali się co tydzień na zajęciach stacjonarnych, co oznacza, iż program, z którym musieli się zmierzyć, został zaplanowany jako intensywny i ambitny.

1.1. Temat dyskusji

Do każdego tematu zajęć (a było ich łącznie 20) wykładowca zaproponował ściśle z nim związany wątek dyskusyjny. Zwykle impulsem do dyskusji był krótki cytat, zaczerpnięty z twórczości filozofa lub kulturoznawcy, czasami poparty krótkim wyjaśnieniem, doprecyzowującym temat, i zakończony kilkoma pytaniami, zachęcającymi do dyskusji. W niektórych tematach pojawiły się wszystkie trzy elementy (cytat, wyjaśnienie, pytania), ale większość składała się jedynie z cytatu i pytań lub samego wyjaśnienia i pytań; czasami pytania zostały zastąpione prośbą o podanie przykładów. Oto przykładowy temat o budowie trójdzielnej:

Edward Hall pisze: „Prawidłowe odczytanie werbalnych i pozawerbalnych zachowań człowieka jest podstawą kontaktów międzyludzkich na wszystkich poziomach”. Jednocześnie autor przestrzega, że popularne współcześnie publikacje na temat języka ciała są zwodnicze, a nawet szkodliwe, gdyż zachowania niewerbalne ukazane są w nich jako dodatek do człowieka. Tymczasem język ciała jest bardziej subtelny, wynika ze struktury osobowości i typu społeczeństwa. Czy istotnie można zaobserwować szkodliwe działanie popularnych koncepcji nt. języka ciała (np. w świecie

³ D. Randy Garrison, H. Kanuka, *Blended Learning: Uncovering Its Transformative Potential in Higher Education*, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1096751604000156>.

⁴ B. Akkoyunlu, M. Yilmaz Soylu, *A Study on Student's Views on Blended Learning Environment*, https://tojde.anadolu.edu.tr/tojde23/pdf/article_3.pdf.

mediów i polityki)? Czy mowę ciała można potraktować w sposób głębszy – tak, by stała się pretekstem do lepszego poznania drugiego człowieka i innej kultury?⁵

Poniżej zaprezentowany został temat składający się z cytatu i pytań:

Ruth Benedict pisała: „Żaden człowiek nie patrzy nigdy na świat absolutnie czystym wzrokiem. Odbiera go za pośrednictwem określonego zespołu zwyczajów, instytucji i sposobów myślenia”. Stąd moje pytanie i temat do dyskusji: Czy istnieją wzory kultury polskiej, które sprawiają, że patrzymy na świat nieco inaczej niż przedstawiciele innych narodów? Jakie to wzory?⁶

A oto temat o podobnej budowie, w którym pytaniu towarzyszy prośba o podanie przykładów:

Bronisław Malinowski pisał: „Może zrozumienie natury ludzkiej w postaci tak nam odległej i obcej, rzuci światło i na naszą własną”. W jaki sposób poznawanie innych kultur pozwala nam na lepsze zrozumienie nas samych? Proszę o przytaczanie przykładów dotyczących innych kultur. Może to być wiedza zdobyta np. podczas podróży, lektury lub przebywania w nowym środowisku⁷.

I jeszcze jeden typ tematu dyskusji – taki, w którym cytat zastąpiony został wyjaśnieniem:

We współczesnej kulturze rolę obrzędów pełnią widowiska. Sztuka, rozrywka, sport, zabawa, gra, rekreacja, teatr i literatura zawierają w sobie pierwiastek rytualnego napięcia między sacrum i profanum. Pojęcie sacrum zbliża się więc do profanum, lecz zaczyna wyznaczać sfery szczególne, quasi-sakralne. Proszę wymienić i krótko skomentować przykłady współczesnych widowisk o charakterze quasi-sakralnym. Na czym polega ich quasi-sakralność?⁸

⁵ *Ciało w kulturze*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Cia%C5%82o+w+kulturze>, [dostęp: 10.04.2013].

⁶ *Wzory kultury*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Wzory+kultury>, [dostęp: 10.04.2013].

⁷ *Antropologia kultury*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Antropologia+kultury>, [dostęp: 10.04.2013].

⁸ *Sacrum i profanum*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Sacrum+i+profanum>, [dostęp: 10.04.2013].

Statystyki sporządzone po zakończeniu projektu pokazują, że popularność poszczególnych tematów rozkładała się w nierównomiernie. Najbardziej „oblegany” temat zebrał aż 39 komentarzy, zaś najmniejszym zainteresowaniem cieszyła się dyskusja, w której wzięła udział zaledwie jedna osoba. Spośród 20 zaproponowanych tematów aż 11 uzyskało mniej niż 10 komentarzy. Tylko 4 dyskusje zdobyły pomiędzy 10 a 20 komentarzy, a jedynie 5 dyskusji zebrało więcej niż 20 komentarzy. Poniżej przytaczam najpopularniejszy temat, który dotyczył koncepcji miłości Ericha Fromma:

Erich Fromm twierdzi: „Stosunki, jakie łączą ludzi, są w zasadzie stosunkami wyobcowanych automatów, przy czym każdy opiera swoje bezpieczeństwo na trzymaniu się blisko stada i na niewyróżnianiu się od innych w myśli, uczuciach czy działaniu”. Czy można zgodzić się z autorem, że jednym z dominujących uczuć przepełniających współczesnego człowieka jest osamotnienie, a związki, które ów człowiek jest w stanie zbudować, w ogromnej większości przyjmują formę pseudomiłości, będącej właściwie rozbiem miłości?⁹

Warto się zastanowić, czemu zawdzięczał ów temat swą popularność. Jest zrozumiały, czytelny i otwarty, ale jednocześnie zachęcający i chwytliwy. Można więc przyjąć, iż tematy internetowych dyskusji edukacyjnych należy formułować w taki sposób, aby prowokowały do ożywionej wymiany zdań. Natomiast najmniej popularny okazał się temat roli magii we współczesnej kulturze:

James Frazer pisał: „Analogia między magiczną a naukową koncepcją świata jest bliska. W obu zakłada się absolutne i nieuniknione następstwo wydarzeń, określone przez niezmiennicze prawa, których działanie można przewidzieć i obliczyć dokładnie”. Frazer podkreślał jednak, iż wszelka magia jest z natury fałszywa – w przeciwnym razie stałaby się nauką. Model ewolucji kultury zakłada więc odrzucenie magii i zastąpienie jej przez naukę. Czy we współczesnym świecie, rządzącym się zasadami nauki, magia ma jeszcze rację bytu? Jaką formę przybierają współczesne praktyki magiczne? Dlaczego, pomimo dominującego światopoglądu naukowego, zyskują zwolenników?¹⁰

⁹ *Rodzina w kulturze*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Rodzina+w+kulturze>, [dostęp: 10.04.2013].

¹⁰ *Kultura tradycyjna*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Kultura+tradycyjna>, [dostęp: 12.04.2013].

Temat ten jest stosunkowo wąski, wymagający dość szczegółowej wiedzy. Być może zatem z takich tematów należy zrezygnować? Trzeba jednak zauważyć, iż sposób sformułowania tematów nie jest jedynym wyznacznikiem ich popularności. Sporządzone po zamknięciu projektu statystyki dobitnie pokazują, że zainteresowanie udziałem w dyskusji na początku każdego z semestrów było małe i zdecydowanie wzrastało w przypadku dwóch ostatnich forów w każdym semestrze, gdyż studenci pragnęli wykorzystać ostatnią szansę na zaliczenie przedmiotu. I tak, cytowany powyżej najbardziej oblegany temat dotyczący koncepcji miłości Ericha Fromma był ostatnim tematem w semestrze zimowym. Poprzedzający go temat przedostatni zebrał aż 32 komentarze, zaś dwie dyskusje wieńczące semestr letni uzyskały 29 i 28 komentarzy. Nie można więc oceniać popularności tematów jedynie ze względu na ich treść, gdyż te wyniki są zafałszowane.

Z tego powodu warto bliżej przyjrzeć się tematom, które choć nie zostały zamknięte w krytycznym okresie, a więc pod koniec semestru, cieszyły się dużym zainteresowaniem. Pierwszy z tych tematów pojawił się w połowie semestru zimowego i zebrał 17 komentarzy:

Thomas Eriksen pisze, że człowiek współczesny żyje tylko najbliższą terażniejszością, a przeszłość i przyszłość są zagrożone tyranią chwili. Czy można zgodzić się z autorem, że współcześnie „czas został poszatkowany w tak drobne kawałki, że prawie nic już z niego nie zostało”? Jak to możliwe, że choć technologia obecnie tak bardzo oszczędza nam czas, to mamy go coraz mniej?¹¹

Natomiast drugi temat omawiany był w połowie semestru letniego i uzyskał 13 komentarzy:

Georg Simmel pisał: „Przy rozległości życia wielkomiejskiego niełatwo jest dowieść wartości własnej osoby”. Czy można zgodzić się z tezą autora, że życie w wielkim mieście, choć zapewnia jednostce wolność i niezależność, to jednocześnie zmierza do tłumienia „autentycznego, nieporównywalnego kolorytu osobowości”? Czy wśród mieszkańców wielkich miast da się zauważyć wzmożoną tendencję do maksymalnego uwydatniania, wręcz przejaskrawiania swoistych cech własnej osobowości? W jaki sposób może objawiać się ta tendencja?¹²

¹¹ *Czas w kulturze*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Czas+w+kulturze>, [dostęp: 12.04.2013].

¹² *Kultura mieszczańska*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Kultura+mieszczanska>, [dostęp: 12.04.2013].

Analiza tych tematów potwierdza tezę, iż temat dyskusji powinien być otwarty, szeroki, a także chwytliwy, czyli odwołujący się do współczesnych lub uniwersalnych problemów i pozwalający na swobodną wymianę życiowych doświadczeń.

1.2. Komentarze

Zadaniem studentów było kontynuowanie zaproponowanego przez wykładowcę wątku dyskusyjnego poprzez opublikowanie komentarzy liczących od 500–700 znaków bez spacji. Komentarz miał być własną, subiektywną opinią na zaproponowany temat. Studenci nie musieli przy tym odwoływać się do lektur, lecz raczej do własnych przemyśleń i doświadczeń. Wypowiedź na forum miała wносить twórczy wkład do dyskusji, a nie ograniczać się jedynie do wsparcia przedmówcy w stylu „Ja też tak uważam”.

Wymagana forma komentarza nawiązywała do cech dystynktywnych forum internetowego, które zwykle charakteryzuje się subiektywizmem, spontanicznością i kolokwialnością. Te właściwości forum niosą ze sobą ryzyko pojawienia się wulgaryzmów, dlatego też w kryteriach zaliczenia zadania wyraźnie zaznaczono, iż komentarz nie może być sformułowany w sposób zbyt kolokwialny. Obawy w tej kwestii okazały się jednak zbyt liczne, gdyż dyskusje przebiegały w sposób bardzo kulturalny. Można wręcz powiedzieć, że niektóre komentarze zostały aż nadmiernie dopracowane i sformułowane w bardzo dalekim od kolokwialności stylu naukowym. Oto przykład takiego komentarza:

Niezaprzeczalnie możemy stwierdzić, iż w kulturze polskiej zarysowują się wzory, które istotnie odróżniają nas od innych narodów. Możemy je rozróżnić na wzory „fizyczne”, jak i duchowe. Do fizycznych zaliczymy przede wszystkim urodę, język, czy nawet tradycyjną polską kuchnię. Do duchowych zaś będą należały szeroko rozbudowana tradycja i obyczaje. Polska jest krajem silnie rozbudowanego systemu kultur regionalnych, bardzo zróżnicowanym etnicznie. Sądzę, iż właśnie to zróżnicowanie pozwala na tak silne wyróżnienie wśród innych narodów. Dzięki tworzeniu licznych ośrodków folkloru polskiego mamy możliwość tworzenia oryginalnej, niepowtarzalnej kultury. Pokazujemy innym, jak ważne jest poszukiwanie istoty kultury u jej źródeł¹³.

¹³ *Wzory kultury*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Wzory+kultury>, [dostęp: 12.04.2013].

Niektóre komentarze operowały językiem literackim:

We współczesnym świecie miłość niewątpliwie zubożała – zamieniła się w płytkie, ulotne „pseudoucucia”. Dzisiaj stan zakochania jest niepraktyczny. Łakniemy rozrywki, przyjemności, szybkiego zaspokajania potrzeb. Obecnie właśnie to nazywamy szczęściem. Chcemy tylko i wyłącznie konsumować, więcej bierzemy niż dajemy. Możemy bardzo długo zadowalać się „pseudomiłością”, ale przyjdzie moment, kiedy zapagniemy czegoś trwałego. Życie jest zbyt piękne żeby iść przez nie samemu. Jesteśmy stworzeni do i dla miłości. Możemy wtedy odkryć siebie na nowo, emocje o które nawet się nie podejrzewaliśmy. To właśnie ta druga osoba i uczucia z nią związane pozwalają nam tworzyć, upiększać świat i wierzyć, że to wszystko ma jakiś głębszy sens. Każdy z nas inaczej może okazywać miłość, zależy to od naszego charakteru, ale zawsze im więcej z siebie damy tym więcej do nas powróci. Nie od dziś wiadomo, że największym szczęściem człowieka jest kochać i być kochanym. Dzięki temu stajemy się lepszymi ludźmi. Miłość jest dziełem sztuki, które sami tworzymy¹⁴.

Dość często komentarze nawiązywały do doświadczeń autorów i wtedy przybierały swobodniejszą formę:

Jakiś czas byłam w Anglii. Na początku bardzo fascynowało mnie to, że wszystko jest takie bardzo tradycyjne: herbata o wyznaczonej porze, nienawiść do Szkotów, czy uprzejma Pani w sklepie. To rzeczy, której pozwalają odróżnić od siebie dwie mentalności: polską i angielską. Wraz z poznaniem „nowego” idzie zafascynowanie i to owe zafascynowanie powoduje, że zaczynamy zachowywać się tak samo jak społeczeństwo, staramy się mówić ich językiem, jeść ich jedzenie. Ale to wszystko. Nie wpływa na poznanie nas samych, to tylko doświadczenie¹⁵.

Bardzo rzadko autorzy komentarzy ośmielali się podzielić z grupą osobistymi zwierzeniami, co może dziwić, gdyż takie wypowiedzi są wszechobecne na forach internetowych. Trzeba jednak pamiętać, że projekt był prowadzony metodą *blended learning*, więc studenci znali się osobiście i prawdopodobnie z tego powodu nie mieli motywacji do tego, by poznawać się za pośrednictwem forum i nie chcieli siebie urazić zbyt ostrą polemiką. Gdy forum jest podporządkowane celom eduka-

¹⁴ *Rodzina w kulturze*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/Rodzina+w+kulturze>, [dostęp: 14.04.2013].

¹⁵ *Antropologia kultury*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Antropologia+kultury>, [dostęp: 14.04.2013].

cyjnym, a udział w nim – obowiązkowy, osobiste komentarze zdarzają się rzadko. Oto przykład jednego z nich:

Uważam, że Georg Simmel posiada rację z związku z życiem w wielkim mieście. Mogę śmiało porównać jak wygląda świat oczami życia miejskiego oraz wielkomiejskiego. Pochodzę z małej miejscowości, w której $\frac{3}{4}$ mieszkańców zna się chociażby z widzenia. Nikt nie jest anonimowy. Uważam, że każdy jest obserwowany przez drugą osobę. Tak też właśnie np. plotki, każdego dnia stanowią ważny punkt rozmowy starszych pań. Uczęszczałam do tej samej szkoły od pierwszej klasy podstawówki do końca gimnazjum. Z tym wiąże się, że każdy nauczyciel posiada wyrobioną opinie na temat ucznia. Jednak prawdą jest to, że w mniejszych miejscowościach więcej osób dąży do wybicia się na tle innych. Pragnienie, by wyruszyć w świat jest tak wielkie, że staje się ono jedynym celem. Życie w większym mieście daje o wiele więcej możliwości. Wybicie się jest oczywiście trudniejsze, aby dowieść wartości swojej osoby trzeba posiadać ciekawą osobowość. Człowiek staje się anonimowy i niezauważalny. Mi aktualnie to nie przeszkadza. Stałam się osobą niezależną i wolną. Jednak są osoby, które przez anonimowość czują się odrzucone, nieciekawe i samotne. Zauważyłam, że w mieście kontakty między ludźmi są krótkotrwałe. Sama odczuwam taką samotność np. gdy wsiadam do autobusu czy pociągu, młodzi ludzie zatykają uszy słuchawkami, wpatrują się w ekran laptopów lub telefonów¹⁶.

Twórczy wkład do dyskusji wniosły komentarze, których autorzy przytaczali przykłady, inspirujące do późniejszej dyskusji na zajęciach:

Zgadzam się ze stwierdzeniem, że mity otaczają nas w każdej dziedzinie życia. Chciałbym zwrócić uwagę właśnie na jedną z nich, a mianowicie na psychologię. Ostatnio obejrzałem film pt. „Jestem Bogiem”, którego fabuła opiera się na życiu młodego pisarza, uzależnionego od nowego rodzaju narkotyku pozwalającego człowiekowi wykorzystywać nie 10% a 100% możliwości mózgu. Jak się później dowiedziałem z książki pt. „50 wielkich mitów psychologii współczesnej” założenie to jest błędne. Naukowcy udowadniają, bowiem, że mitem jest opinia, że człowiek wykorzystuje tylko 10% procent swojego mózgu. Być może to błędne założenie nie niesie za sobą jakis poważnych konsekwencji, lecz mi osobiście nasunęły się pytania: Ile takich mitów funkcjonuje w środowiskach psychologów, lekarzy, terapeutów czy dietetyków? I jak wiele szkód można wyrządzić drugiemu człowiekowi właśnie

¹⁶ *Kultura mieszczańska*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Kultura-mieszcza%C5%84ska>, [dostęp: 12.04.2013].

opierając swoje przekonania na „prawdach”, które „każdy zna”, a które nie mają swojego podłoża w rzetelnych pracach naukowych¹⁷.

Większość zamieszczonych na forum komentarzy znacznie przekraczała wymagany limit znaków, co świadczy o tym, iż studenci potraktowali zadanie poważnie. Część studentów pisała językiem swobodnym, jednak pozostali posługiwali się dopracowanym stylem, co sugeruje, iż wątek dyskusyjny stał się dla nich pretekstem do stworzenia krótkiej pracy pisemnej.

1.3. Podsumowanie dyskusji

Sygnałem zamknięcia dyskusji było podsumowanie, publikowane przez prowadzącego co tydzień, po upływie terminu publikowania komentarzy. Oto przykładowe podsumowanie:

Dziękuję Państwu za ciekawą i ożywioną dyskusję. Oto sfery naszej rzeczywistości, w których dostrzeżliście Państwo istnienie wielu mitów:

- zdrowie (jedzenie warzyw i owoców jest antyrakowe),
- polityka (polityk fałszywy i skorumpowany),
- społeczeństwo (mit o równości wszystkich ludzi, wizerunek osoby homoseksualnej),
- religia i święta religijne („magia” Świąt Bożego Narodzenia),
- sport (mecze piłki nożnej, wizerunek kibica jako bandyty z kijem baseballowym),
- świat gwiazd i celebrytów (mity kreowane przez portale plotkarskie i prasę brukową oraz społeczność fanów wielbiąca swoich idoli),
- reklama (kremy zwalczające zmarszczki czy gumy antynikotynowe),
- wygląd zewnętrzny (mit idealnego, wiecznie młodego człowieka o nienaganej sylwetce),
- narodowości (Polak kradnie, Żyd jest skąpy),
- zjawiska paranormalne (tajemnica trójkąta bermudzkiego, duchy),
- mityczne przedmioty (Chanel No5 jako symbol kobiecości),
- profile na portalach społecznościowych (użytkownicy kreują mit wokół swojej osoby).

¹⁷ *Mit współczesny*, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Mit+w-sp%C3%B3%C5%82czesny>, [dostęp: 14.04.2013].

Większość z Państwa podkreślała krzywdzący wpływ mitów, uzasadniając, iż bazują one na lęku, zawiści czy uprzedzeniach (czego najbardziej dobitnym przykładem może być mit o nadczłowieku i rasie aryjskiej). Niektórzy jednak zauważyli, że mity nie muszą być złe, są wręcz niezbędne w naszym życiu. W niektórych sytuacjach upraszczanie procesów poznawczych jest konieczne, a mity potrafią także bawić, zachęcać do dyskusji czy zmuszać do refleksji¹⁸.

Podsumowanie powinno być rzeczowe i zwięzłe. Poza funkcją organizacyjną (zamknięcie dyskusji) pełni także ważną rolę w ożywionych dyskusjach, które z powodu ogromnej ilości komentarzy stwarzają zagrożenie przeciążeniem informacją.

2. Forum dyskusyjne jako wyzwanie dydaktyczne

Badacze, analizujący edukacyjne fora dyskusyjne, przypisują im wiele zalet. Niektórzy twierdzą nawet, że forum internetowe to jeszcze skuteczniejsza metoda dydaktyczna niż dyskusja twarzą w twarz¹⁹. Markel przekonuje, że podczas dyskusji internetowej dochodzi do intensywnej interakcji między rówieśnikami, którzy konstruują wiedzę, dzieląc się doświadczeniami; czytają odpowiedzi i interpretacje innych oraz porównują je ze swoimi przemyśleniami²⁰. W tym idealnym ujęciu dyskusja miałaby wzmacniać proces refleksji, a zdobyta wiedza zostawiłaby długotrwały ślad w pamięci uczniów. Takie forum, sprzyjające silnej integracji grupy, przywodzi na myśl koncepcję globalnej wioski McLuhana, dzięki której komunikacja ludzka miałaby stać się skuteczniejsza niż dotychczas dzięki pośrednictwu mediów.

Obserwacje poczynione podczas rocznego moderowania forum prowadzą do zgoła odmiennych wniosków. Forum internetowe podporządkowane celom edukacyjnym znacznie różni się także od spontanicznych dyskusji internetowych. Nie można zakładać, iż każdy ze studentów będzie pasjonował się tematami omawianymi na zajęciach ani że dyskusja wywoła automatycznie większy entuzjizm wobec przedmiotu. Studenci często piszą komentarze z konieczności, po to tylko,

¹⁸ Ibidem, <http://wiedzaokulturze.wikispaces.com/page/messages/Mit+wsp%C3%B3%C5%82czesny>, [dostęp: 12.04.2013].

¹⁹ L. Hopperton, *Computer Conferencing and College Education. The College Quarterly*, <http://www.senecac.on.ca/quarterly/1998-vol05-num02-winter/hopperton.html>, [dostęp: 15.03.2013].

²⁰ S.L. Markel, *Technology and Education Online Discussion Forums: It's in the Response*, <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/summer42/markel42.html>, [dostęp: 12.03.2013].

żeby uzyskać zaliczenie przedmiotu. W efekcie dyskusja jest dość sztywna i mało spontaniczna.

Choć internetowe forum edukacyjne rozwiązuje niektóre z problemów tradycyjnej dyskusji, to jednak generuje inne. Najważniejsze wynikają z rozdzielania czasu i przestrzeni oraz braku naturalnej interakcji.

2.1. Zerwanie jedności czasu

Zerwanie jedności czasu powoduje nieuchronnie ochłodzenie relacji między uczestnikami dyskusji. Internet jest z reguły traktowany jako medium zimne, które pozwala jedynie na ograniczone przekazywanie emocji. Według Hiltz i Turoff w Internecie wszyscy sprawiamy wrażenie chłodniejszych niż w rzeczywistości, bardziej skoncentrowanych na zadaniu, ale i wybuchowych²¹. Podobne wnioski z przeprowadzonych badań wyciągnął R. Fuller, stwierdzając, iż osoby znające się wyłącznie z sieci mylnie posądzają się o nadmierne przywiązanie do zasad i porządku oraz przedkładanie rozumowego, logicznego podejścia nad reakcje spontaniczne²².

Forum internetowe jest narzędziem komunikacyjnym o charakterze asynchronicznym, co sprawia, że w odróżnieniu od narzędzi komunikacji synchronicznej (jak np. Skype) jest ubogiej komunikacyjnie, a więc oferuje ograniczone możliwości wyrażania emocji oraz interakcji. Ponadto forum dyskusyjne pozwala jedynie na komunikację tekstową. Sama natura pisma wymusza ułożenie wypowiedzi w linearny, przemyślany, logiczny ciąg, co jeszcze bardziej potęguje wrażenie emocjonalnego chłodu. Dodatkowo proces komunikowania utrudnia brak sygnałów niewerbalnych, potwierdzających rozumienie komunikatu, jego interpretację²³. Trzeba bardzo dobrze sprecyzować swą wypowiedź, by została dobrze zrozumiana.

W przypadku kursów, które odbywają się jedynie w środowisku online, istotne jest, by ocieplić relacje między uczestnikami. Andresen doradza, by w początkowych fazach kursu wprowadzić kilka ćwiczeń, które pozwolą studentom na integrację²⁴. Natomiast prowadzącym zajęciach *blended learning* doradza się, by

²¹ P. Wallace, *Psychologia Internetu*, Poznań 2001, s. 26.

²² Ibidem, s. 27.

²³ M. Szpunar, *Kompetencje komunikacyjne w komunikacji mediowanej komputerowo [w:] Tekst (w) sieci*, D. Ulicka (red.), Warszawa 2009, s. 124.

²⁴ M.A. Andresen, *Asynchronous Discussion Forums: Success Factors, Outcomes, Assessments, and Limitations*, http://www.ifets.info/journals/12_1/19.pdf, [dostęp: 10.03.2013].

pierwsze spotkanie ze studentami zorganizowali w formie stacjonarnej, twarzą w twarz, a dopiero kolejne – w środowisku online²⁵. Choć uczestnicy projektu spotykali się co tydzień na zajęciach stacjonarnych, to podczas dyskusji w Internecie rzadko wykazywali się spontanicznością i swobodą. Być może należy przyjąć, że forum internetowe ma inny, bardziej chłodny, intelektualny charakter, co z punktu widzenia dyskusji edukacyjnej może być przecież atutem.

Obserwacje poczynione podczas rocznego moderowania forum edukacyjnego pozwalają stwierdzić, że o ile relacje rówieśnicze się na forum internetowej się ochładzają, to w komunikacji nauczyciel–uczeń dzieje się coś wręcz przeciwnego: dystans się zmniejsza. Być może do tego poczucia skłania szata graficzna forum. Nauczyciel nie stoi już za katedrą, a jego komentarze mają taki sam status w graficznej architekturze forum. Ponadto na zmniejszenie dystansu wpływ mogą mieć także nicki, pod którymi studenci publikują swoje komentarze. Na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com część nicków składała się wprawdzie z imienia i nazwiska, ale często zdarzały się także zdrobnienia imion (np. *anula*, *basia*, *iza*, *pati*) oraz pseudonimy (np. *morelka*, *strzemyk*, *marcepan*).

Ze względu na brak zaostrożonej kontroli (np. poprzez śledzenie numerów IP) nie da się tego z całą pewnością potwierdzić, ponieważ student mógł zalogować się, posługując się nickiem koleżanki lub kolegi, aby następnie wykonać za nią/niego zadanie. Jednakże porównanie stylistyki dwóch czy trzech komentarzy studenta pozwala z dużym prawdopodobieństwem orzec, że praca została wykonana samodzielnie.

2.2. Zerwanie jedności czasu

Doświadczenia zebrane podczas rocznej pracy nad opisywanym projektem jasno dowodzą, iż z punktu widzenia dydaktycznego dużo większym wyzwaniem niż zerwanie jedności przestrzeni jest zerwanie jedności czasu. Dyskusja twarzą w twarz trwa tyle, ile zajęcia, na których się odbywa; natomiast czas wyznaczony na dyskusję online jest zwykle znacznie dłuższy. Na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com wszystkie wątki dyskusyjne zostały zaproponowane już na początku semestru – tak, by studenci mieli szansę zdecydować się, w których dyskusjach pragną wziąć udział. W praktyce oznaczało to, że na sformułowanie swojego

²⁵ D. Randy Garrison, H. Kanuka, *Blended Learning: Uncovering Its Transformative Potential in Higher Education*, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1096751604000156>.

komentarza studenci mieli od tygodnia (w pierwszej dyskusji w semestrze) do czterech miesięcy (w dyskusji ostatniej).

Choć różnice w czasie trwania poszczególnych dyskusji były znaczne, to i tak każda z nich pozostawiała uczestnikom znaczenie więcej czasu na refleksję niż jakakolwiek dyskusja twarzą w twarz. W naturalnych warunkach nie byłoby fizycznie czasu, by wymienić te wszystkie poglądy. Dyskusja online ma zatem szansę stać bogatsza od dyskusji tradycyjnej, jak przekonuje Meyer, choć w praktyce nie zawsze się tak dzieje²⁶. Jak pokazują przytaczane wcześniej statystyki, niektóre dyskusje cieszyły się olbrzymią popularnością, inne za to zebrały zaledwie kilka komentarzy.

Ponadto na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com tempo poszczególnych dyskusji było nierówne. Rozpiętość czasowa pomiędzy opublikowaniem kolejnych komentarzy czasami wynosiła nawet kilka miesięcy natomiast, kiedy zbliżał się ostateczny zamknięcia dyskusji (zwłaszcza pod koniec semestru), studenci publikowali komentarze niemalże w tym samym czasie. Procent wątków dodanych wcześniej niż w przeddzień wyniósł w pierwszym semestrze 56%, zaś w drugim zmalał do 37%. Najwyższy odsetek komentarzy dodanych z większym wyprzedzeniem czasowym wyniósł 66%, zaś najmniejszy 20%.

Studenci publikujący komentarze w ostatniej chwili prawdopodobnie nie mieli czasu, by zapoznać się z wypowiedziami poprzedników. Jest to efekt bardzo niekorzystny, niosący ze sobą inne poważne ryzyko: przeciążenia informacją²⁷. Studenci doświadczający efektu przeciążenia skupiają się jedynie na przygotowaniu własnego komentarza, nie czytają wypowiedzi innych, a więc zasadniczo wykonują zadanie indywidualne, a nie grupowo. W konsekwencji forum dyskusyjne, choć treściowo bogatsze, może pełnić mniej znaczącą rolę edukacyjną niż tradycyjna dyskusja.

Asynchroniczność dyskusji ma także wpływ na jej strukturę. Do dyskusji online można wracać tak długo, jak jest ona otwarta (a także i po jej zamknięciu, co może pomóc studentom nieobecny na zajęciach w nadrobieniu zaległości). Natomiast dyskusja twarzą w twarz przebiega w sposób linearny, jeden wątek staje się impulsem do zaproponowania kolejnego; kiedy student nie włączy się do rozmowy w odpowiednim momencie, straci bezpowrotnie szansę na wypowiedź, ponieważ rozmowa potoczy się już w innym kierunku. Powrót do minionych wątków jest

²⁶ K.A. Meyer, *Face-to-face versus Threaded Discussions: The Role of Time an Higher Order Thinking*, <http://edt2.educ.msu.edu/DWong/EdTech/Meyer-F2FvsOnline.pdf>.

²⁷ A. Picciano, *Beyond Student Perceptions: Issues of Interaction, Presence and Performance in an Online Course*, <http://faculty.weber.edu/eamsel/Research%20Groups/On-line%20Learning/Picciano%20%282002%29.pdf>, [dostęp: 20.03.2013].

niepożądaną zmianą toku dyskusji, natomiast w dyskusji online wszyscy mają wystarczająco dużo czasu, by się wypowiedzieć.

Ponadto dyskusja online jest multilinearna²⁸. Studenci mogą odpowiadać na komentarze innych studentów i tworzyć odrębne wątki dyskusyjne. Przyczynia się to do wzbogacenia dyskusji, ale czasami także do bałaganu. Może się zdarzyć, iż nauczyciel, który moderuje forum w sposób asynchroniczny, nie zdąży odpowiednio szybko zweryfikować błędu, który następnie zostanie powtórzony w kilku kolejnych komentarzach²⁹.

Trudno jednoznacznie ocenić, czy wydłużenie czasu trwania dyskusji jest jej zaletą. Z jednej strony asynchroniczność może (choć nie musi) przyczynić się do rozbudowania dyskusji. Z drugiej strony wydłużony czas jej trwania spowalnia naturalne tempo rozmowy. W efekcie dyskusja traci dynamikę, staje się niesekwencyjna i fragmentaryczna. W przypadku, gdyby forum nie towarzyszyło zajęciom stacjonarnym, lecz miało jedynie formę zdalną, trzeba byłoby tak zaplanować kurs, by uniknąć efektu przeciążenia informacją.

2.3. Pozorna interaktywność

Choć interaktywność jest cechą przypisywaną wszystkim formom komunikacji internetowej, to jednak choćby pobieżna obserwacja wirtualnej rzeczywistości pokazuje, że takie ujęcie jest bardzo uproszczone. Wiele postów na blogach czy artykułów na portalach nie generuje żadnych komentarzy. Także i na forum podporządkowanym celom edukacyjnym trudno jest o prawdziwy dialog³⁰. Poszczególne dyskusje na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com mogą sprawić wprawdzie wrażenie dialogu ze względu na wspólny temat, ale po bliższej analizie trzeba przyznać, że w ogromnej większości wypadków są to odrębne, niezależne wypowiedzi, które nie nawiązują do siebie. Tworzą zbiór przemyśleń na zaproponowany przez nauczyciela temat, mający niewiele wspólnego z naturalną dyskusją, w której myśli i skojarzenia tworzą się na bieżąco, w locie.

²⁸ L. Ruberg, C. Taylor, D. Moore, *Student Participation and Interaction On-line: A Case Study of two College Classes: Freshman Writing and Plant Science Lab*, „International Journal of Educational Telecommunications” 1996, nr 2, s. 69–92.

²⁹ Jedna z uczestniczek projektu zamiast pojawiającego się w temacie słowa „elektryczność” użyła „eklektyczność”. Ten sam błąd powtórzył się w kilku kolejnych komentarzach, zanim prowadzący zdążył go zweryfikować.

³⁰ V.P. Dennen, *From Message Posting to Learning Dialogues: Factors Affecting Learner Participation in Asynchronous Discussion*, http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER%20679.06%20Fall%202006/asynchronous_discussions.pdf, [dostęp: 20.03.2013].

Warto zwrócić uwagę, iż forum edukacyjne jest nie tylko mniej interaktywne od dyskusji na żywo, ale także i od innych dyskusji online, na których wymiana poglądów odbywa się w sposób dobrowolny i spontaniczny. Zakładając forum edukacyjne, często błędnie oczekuje się, że będzie ono tętniło życiem, a tymczasem zamiast żywej i gorącej dyskusji otrzymujemy suchą wymianę wiadomości.

Na forum edukacyjnym tematy są z góry narzucone, udział – obowiązkowy, a komentarze – oceniane. Wszystko to bardzo osłabia naturalną wymianę poglądów. Napisanie komentarza to dla studenta zadanie domowe, a nie czynność wynikająca z wewnętrznej potrzeby. Komunikacja internetowa podporządkowana celom edukacyjnym traci wiele swoich swoistych cech. Wydaje się, iż jest to problem nierozwiązywalny. Stawiając na spontaniczność, należałoby odstąpić od wielu wymagań, takich jak: terminowość czy liczba komentarzy. Z pewnością zburzyłoby to cel edukacyjny projektu, a dodatkowo nie ma pewności, czy przyniosłoby oczekiwane rezultaty. Można by wprowadzić, jak sugeruje Andresson, sformułować tak kryteria oceny, aby odwołanie się do wypowiedzi kolegi czy koleżanki było obowiązkowe³¹. Z pewnością taki wymóg zwiększyłby poziom interaktywności, wciąż jednak byłaby to interaktywność wymuszona, mało naturalna.

Warto jednak zastanowić się, czy interaktywność na forum edukacyjnym jest aż tak istotna i czy należy za wszelką cenę ją pogłębiać. Z badania przytoczonego przez Picciano wynika, że w tych grupach, w których dyskusja na forum była bardziej ożywiona, studenci uzyskiwali wyższe oceny z prac semestralnych. Interakcja nie miała natomiast wpływu na oceny z egzaminu, choć ankietowani odnieśli wrażenie, że w wyniku ożywionej wymiany zdań więcej się nauczyli³².

Istotnie, asynchroniczne forum kształtuje umiejętność wypowiadania się w formie pisemnej, nie ustnej. Uczy wprowadzić formułowania własnych myśli, ale nie ich wymieniania. Udział w dyskusji internetowej nie ćwiczy szybkiego formułowania własnych przemyśleń, lecz wspiera coś wręcz przeciwnego: refleksję. Jeśli rozpatrzemy forum pod kątem przygotowania do prac pisemnych, dostrzeżemy duży potencjał edukacyjny. Udział w forum nie tylko wykształca u studentów umiejętność wyrażania własnego zdania, ale i dostarcza materiału i inspiracji do napisania pracy semestralnej. Dyskusja na żywo jest ulotna, natomiast do komentarzy na forum można powrócić, przeczytać je raz jeszcze, zainspirować się i uczynić swoją pracę bardziej dyskursywną.

³¹ M.A. Andresen, *Asynchronous Discussion Forums: Success Factors, Outcomes, Assessments, and Limitations*, http://www.ifets.info/journals/12_1/19.pdf, [dostęp: 10.03.2013].

³² A. Picciano, *Beyond Student Perceptions: Issues of Interaction, Presence and Performance in an Online Course*, <http://faculty.weber.edu/eamsel/Research%20Groups/On-line%20Learning/Picciano%20%282002%29.pdf>, [dostęp: 20.03.2013].

Dlatego zamiast zwiększać za wszelką cenę potencjał interaktywności, lepiej jest przyjąć, że dyskusja online służy zupełnie innym celom niż dyskusja w klasie. Z tego powodu warto planować dyskusje internetowe w taki sposób, by ich tematy były zintegrowane z tematyką prac pisemnych.

3. Wskazówki dla moderatora forum edukacyjnego

Całoroczna opieka nad projektem pozwoliła poczynić wiele obserwacji, które mogą posłużyć jako wskazówki dla nauczycieli pragnących moderować forum edukacyjne. Większość wyzwań, jakie stoją przed nauczycielem prowadzącym projekt edukacyjny *blended learning*, wynika z tego, że granica między zajęciami a czasem poza zajęciami się rozmywa. Ma to swoje pozytywne skutki, ponieważ studenci są bardziej zaangażowani przedmiotem, jednak z drugiej strony nauczyciel musi być gotowy na większą dyspozycyjność. Uczestnicy komunikacji internetowej oczekują, że poświęci się im uwagę, zainteresowanie, koncentrację i troskę. Internet oferuje potencjalnie szybkość komunikacji i jednocześnie wzbudza oczekiwania, że będzie ona przebiegała sprawnie, wręcz automatycznie. Jednak kiedy po drugiej stronie znajduje się człowiek, a nie system nadążenie za tymi oczekiwaniami wymaga wiele wysiłku.

3.1. Organizacja pracy

Jak pokazały wcześniejsze rozważania, studenci zwykle nie biorą udziału w internetowych dyskusjach edukacyjnych spontanicznie ani dobrowolnie. Dlatego nauczyciel musi jasno sformułować swoje wymagania wobec studentów, a nieporozumienia – zminimalizować³³. Zadbaj należy też o właściwy podział zadań, a więc wyraźnie wyznaczyć, co i w jakim terminie powinno być wykonane. Podczas planowania należy także brać pod uwagę ograniczenia medium³⁴. Przykładowo, forum internetowe jest asynchroniczne, a więc poprawne wykonanie zadań na forum nie może wymagać szybkiej reakcji.

³³ Ch.A. Dykman, Ch.K. Davis, *Online Education Forum: Part Two – Teaching Online Versus Teaching Conventionally*, http://doctoredtech.com/final_project/2008-dykman-online_education_forum.pdf, [dostęp: 17.03.2013].

³⁴ Ibidem.

Moderowanie forum edukacyjnego wymaga od nauczyciela dużego zdyscyplinowania, gdyż musi on sprawdzać na bieżąco ogromną ilość prac pisemnych (komentarzy). Na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com opublikowanych zostało łącznie 260 komentarzy. Nie są one wprawdzie tak obszerne jak prace semestralne, ale pojawiają się na forum z dużą częstotliwością, co ogólnie wywołuje wrażenie, że pracy jest więcej. W tej sytuacji konieczna jest dobra organizacja pracy, ponieważ moderowanie forum przysparza nauczycielowi więcej obowiązków niż tradycyjne zajęcia – a gdy projekt przyjmuje formę *blended learning*, wysiłek jest podwojony.

3.2. Kryteria oceny

Biorący udział w internetowym projekcie edukacyjnym studenci często mają złudzenie, że nikt bezpośrednio nad nimi nie czuwa, dlatego należy zwiększyć kontrolę poprzez wyraźne określenie wymagań oraz wyznaczenie terminów.

W omawianym projekcie na początku roku akademickiego przedstawione zostały trzy główne kryteria oceny: treść komentarzy, ich liczba oraz terminowość wykonania kolejnych zadań. Pierwsze kryterium, czyli treść komentarzy, zostało szczegółowo omówione już wcześniej. Jako że poszczególne internetowe formy komunikacji zdążyły sobie już wykształcić cechy gatunkowe, nauczycielowi nie pozostaje nic innego, jak dopasować do nich kryteria oceny. Ustalenie wymaganej liczby komentarzy w semestrze wydaje się konieczne, gdyż pozwala uniknąć przeciążenia informacją lub też zjawiska wręcz przeciwnego – braku aktywności na forach. Niestety, nie jest to rozwiązanie idealne, ponieważ ogranicza spontaniczność i interaktywność. Jak pokazują statystyki zebrane po zakończeniu projektu, ani jeden student nie opublikował większej ilości komentarzy, niż było to wymagane. Jednak pozwalając na dobrowolny udział w forum, nauczyciel musiałby publikowanie komentarzy oceniać jedynie jako aktywność dodatkową, a studenci niechętnie biorą udział w dyskusjach, jeśli nie jest to obowiązkowe³⁵.

Następną kwestią, którą trzeba uściślić, jest wyznaczenie terminów zamknięcia kolejnych dyskusji. Na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com termin dodania komentarza upływał na dwa dni przed zajęciami, na których dany temat był omawiany. Dyscyplina obowiązuje także nauczyciela, który chcąc wymagać

³⁵ V.P. Dennen, *From Message Posting to Learning Dialogues: Factors Affecting Learner Participation in Asynchronous Discussion*, http://www.fp.ucalgary.ca/macclachlan/EDER%20679.06%20Fall%202006/asynchronous_discussions.pdf, [dostęp: 20.03.2013].

terminowości od studentów, sam powinien się nią wykazywać. W omawianym projekcie prowadzący co tydzień podsumowywał forum oraz publikował zdobytą przez studentów dotychczas punktację, co tym bardziej wymuszało systematyczność.

Wyznaczenie ścisłych terminów zamknięcia dyskusji zapewnia też równomierny rozwój projektu – gdyż studenci nie mają możliwości wykonania wszystkich zadań w ostatniej chwili, tuż przed końcem semestru. Takie rozwiązanie okazuje się praktyczne także z uwagi na higienę pracy nauczyciela (sprawdzenie wszystkich komentarzy jednocześnie byłoby zajęciem nadzwyczaj wymagającym).

3.3. Moderowanie

Badacze forów edukacyjnych jednoznacznie potwierdzają, że nauczyciel powinien brać czynny udział w dyskusji. Na aktywność nauczyciela w zakresie moderowania składają się trzy etapy: otwarcie dyskusji, tkanie oraz podsumowanie. Nauczyciel otwiera dyskusję, narzucając jej temat. W komunikacji twarzą w twarz nauczyciel może na bieżąco modyfikować swoje pytania, dostosowując je do reakcji odbiorców. Oczywiście, również i w trakcie dyskusji online prowadzący może, a nawet powinien ingerować w dalszy jej przebieg, ale zbyt częsta modyfikacja tematu na forum internetowym doprowadziłaby do dezorientacji odbiorców. Ponadto tradycyjna rola moderatora ulega znacznemu ograniczeniu. Nie można operować intonacją, mimiką czy też spontanicznie przytaczać dygresji. Z tego też względu nie należy ograniczać swojej obecności na forum jedynie do zaproponowania tematu.

Obecność nauczyciela jest konieczna zwłaszcza wówczas, gdy udział w dyskusji jest dobrowolny. Jak dowodzą badania, na tego typu forach obecność nauczyciela decyduje o tym, jak często studenci publikują swoje komentarze, gdyż stymulująco wpływa na nich świadomość, że są one przez kogoś czytane³⁶. Ale i wówczas, gdy udział w dyskusji jest obowiązkowy, nauczyciel nie powinien ograniczać się jedynie do zaproponowania tematu. Może posłużyć się techniką zwaną tkaniem (*weaving*), która polega na zebraniu najciekawszych wątków wśród dotychczas opublikowanych komentarzy i tworzeniu na ich podstawie nowych wątków, które stają się w ten sposób zaczątkiem kolejnej dyskusji³⁷. Gdy dyskusja jest ożywiona, tknąć można poprzez zwrócenie uwagi na ciekawe wypowiedzi natomiast, jeśli

³⁶ K. Swan, L.F. Shih, *On the Nature and Development of Social Presence in Online Course Discussions*, "Journal of Asynchronous Learning Networks" 2005, nr 9.

³⁷ S.L. Markel, *Technology and Education Online Discussion Forums: It's in the Response*, <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/summer42/markel42.html>, [dostęp: 12.03.2013].

dyskusja wzbudza małe zainteresowanie, nauczyciel może rozwijać wątek zaproponowany w temacie.

Aby tkanie osiągnęło swój cel, powinno być dyskretne. W badanych przez Dennen forach edukacyjnych obecność nauczyciela oscylowała od nadmiernej dominacji po całkowitą absencję³⁸. Każda z tych skrajności jest niepożądana. Gdy nauczyciel zbyt często włącza się do dyskusji, studenci będą odpowiadali jedynie na jego pytania, a nie rozmawiali ze sobą. Ponadto przyzwyczajeni do ciągłej obecności nauczyciela, będą wymagali jego ciągłej dyspozycyjności. Kiedy natomiast nauczyciela nie będzie wcale, studenci mogą stracić motywację do pracy. Nauczyciel powinien więc znaleźć złoty środek: być obecnym, ale nie wszechobecnym. W praktyce zdarza się jednak, że tkanie nie jest możliwe. Na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com studenci stosunkowo rzadko publikowali komentarze z dużym wyprzedzeniem. Najintensywniejsza aktywność na forum przeznaczonym na dany przedział czasowy kumulowała się w tygodniu poprzedzającym zamknięcie wybranego forum, a w szczególności w ostatnim dniu przed upłynięciem terminu.

Ostatnią, ale niezwykle istotną aktywnością nauczyciela na forum edukacyjnym jest podsumowywanie dyskusji. Sporządzenie rzetelnego, zwięzłego podsumowania jest zadaniem wymagającym. Należy nie tylko wnikliwie przeczytać komentarze, ale i wybrać spośród nich te wątki, które się powtarzają, lub też te, które stoją wobec siebie w wyraźnej sprzeczności. Dobrą metodą jest podsumowywanie w formie podpunktów, gdyż taka zwięzła forma może zmniejszyć poczucie przeciążenia informacją. Ponadto moderując forum internetowe, trzeba liczyć się z koniecznością odpowiadania na bieżące pytania, zwłaszcza w zakresie rozwiązywania problemów technicznych. Nauczyciel musi więc pamiętać o wyraźnym wyznaczeniu granic swojej dyspozycyjności – na przykład ustalać konkretne pory, kiedy odpowiada się na wiadomości – tak, by forum nie zdominowało całkowicie jego trybu życia.

4. Podsumowanie

Jak pokazują zaprezentowane w tym artykule rozważania, edukacyjne forum internetowe jest wymagającym wyzwaniem dydaktycznym, jednak z pewnością warto włączyć je do zajęć na studiach humanistycznych. Studenci, biorący udział

³⁸ V.P. Dennen, *From Message Posting to Learning Dialogues: Factors Affecting Learner Participation in Asynchronous Discussion*, http://www.fp.ucalgary.ca/macclachlan/EDER%20679.06%20Fall%202006/asynchronous_discussions.pdf, [dostęp: 20.03.2013].

w dyskusjach na stronie www.wiedzaokulturze.wikispaces.com, zostali zmuszeni do systematyczności, większego zaangażowania i odpowiedzialności. Ponadto wyćwiczyli umiejętność wyrażania własnego zdania, choć przygotowało ich to raczej do pisania lepszych prac pisemnych niż sprawnego werbalizowania własnych przemyśleń podczas dyskusji na zajęciach.

Wnioski z przeprowadzonych badań prowadzą do konstatacji, iż upodabnianie forum internetowego do dyskusji twarzą w twarz jest skazane na niepowodzenie. Dyskusja online jest mniej spontaniczna, bardziej zindywidualizowana, mało interaktywna. Za to ma bardziej chłodny, intelektualny, piśmienny charakter, co z punktu widzenia edukacyjnego można potraktować jako zaletę. Należy więc przyjąć, że forum internetowe to odrębną formę komunikacji, odkryć jej swoiste cechy i wzmacniać je.

LITERATURA:

- Akkoyunlu B., Yilmaz Soylu M., *A Study on Student's Views on Blended Learning Environment*, https://tojde.anadolu.edu.tr/tojde23/pdf/article_3.pdf.
- Andresen M., *Asynchronous Discussion Forums: Success factors, Outcomes, Assessments, and Limitations*, http://www.ifets.info/journals/12_1/19.pdf.
- Dennen V., *From Message Posting to Learning Dialogues: Factors Affecting Learner Participation in Asynchronous Discussion*, http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER%20679.06%20Fall%202006/asynchronous_discussions.pdf.
- Dykman Ch., Davis Ch., *Online Education Forum: Part Two – Teaching Online Versus Teaching Conventionally*, http://doctoredtech.com/final_project/2008-dykman-online_education_forum.pdf.
- Garrison D.R., Kanuka H., *Blended Learning: Uncovering its Transformative Potential in Higher Education*, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1096751604000156>.
- Hopperton L., *Computer Conferencing and College Education. The College Quarterly*, <http://www.senecac.on.ca/quarterly/1998-vol05-num02-winter/hopperton.html>.
- Markel S.L., *Technology and Education Online Discussion Forums: It's in the Response*, <http://www.westga.edu/~distance/ojdl/summer42/markel42.html>.
- Meyer K.A., *Face-to-face Versus Threaded Discussions: The role of Time an Higher Order Thinking*, <http://edt2.educ.msu.edu/DWong/EdTech/Meyer-F2FvsOnline.pdf>.
- Morreale S., Brian H., Spitzberg B., Barge J., *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007.

- Picciano A., *Beyond Student Perceptions: Issues of Interaction, Presence and Performance in an Online Course*, <http://faculty.weber.edu/eamsel/Research%20Groups/On-line%20Learning/Picciano%20%282002%29.pdf>.
- Ruberg L., Taylor C., Moore D., *Student Participation and Interaction On-line: A Case Study of Two College Classes: Freshman Writing and Plant Science Lab*, "International Journal of Educational Telecommunications" 1996, nr 2.
- Swan K., Shih L., *On the Nature and Development of Social Presence in Online Course Discussions*, „Journal of Asynchronous Learning Networks” 2005, nr 9.
- Szpunar M., *Kompetencje komunikacyjne w komunikacji mediowanej komputerowo [w:] Tekst (w) sieci*, D. Ulicka (red.), Warszawa 2009.
- Wallace P., *Psychologia Internetu*, Poznań 2001.
- Wrycza-Bekier J., *Strona wiki jako projekt towarzyszący zajęciom kulturoznawczym*, „E-mentor” 2012, nr 4.